



Huumetestauksen valvottu näytteenotto

23.4.2020 10:47:00

HUUMETESTAUKSEN VALVOTTU NÄYTTEENOTTO

Yleistä

Terveystieteellisessä testauksessa on kyse yleensä päivystysluonteisesta potilaan diagnoosin tai erotusdiagnoosin tekemisestä, hoidollisesta seurannasta, sikiön turvallisuudesta tai vastasyntyneen vieroitusoireiden selvittämisestä. Näihin tarkoituksiin riittää yleensä osoitustasoiset huumeeseulat, mutta pyytäjän on kirjattava perustelu niiden käytöstä potilaan tietoihin. Osoitustasoisia huumeeseuloja/testejä ei tarvitse valvoa, mutta testattavan henkilöllisyys on varmistettava kuvallisesta dokumentista.

Valvonnallisen testauksen syiden takana voivat olla myös sosiaaliset ja oikeudelliset perusteet tai soveltuvuus työhön tai opiskeluun. Pyritään lähinnä löytämään huumeiden käyttäjät. Koska positiivisesta huumetuloksesta voi kohdistua testattavaan oikeudellisia, sosiaalisia, taloudellisia tai oikeusturvaan liittyviä seurauksia, valvonnallisessa testauksessa koko testausprosessin ja erityisesti näytteenoton on oltava riittävän luotettavaa sekä lakien ja sopimusten mukaista, ettei jälkikäteen herää epäilystä tuloksen oikeellisuudesta. Tähän tarkoitukseen tulee pyytää varmistustutkimukset ja ottaa näytteet valvotusti.

Immunologiset seulontatestit (U -Huum-O ja U -Huum-Ct) kattavat vain osan päihdetarkoitukseen käytetyistä aineista, minkä vuoksi joskus joudutaan pyytämään myös laajoja huumeeseulontoja (mm. U -HuumLcT, B -HuumLcT tai U -HuumTOF).

Opiskelun aikana tehtävästä huumeetestauksesta säädetään opetus- ja kulttuuriministeriön niin sanotussa SORA-lainsäädännössä. Huumeausainetestauksesta säädetään ko. koulutusta koskevissa laeissa yksityisyyden suojasta työelämässä annettua lakia rinnastaen eli kyse on valvonnallisesta testauksesta.

- § Kun selvitetään opiskelijan akuuttia päihtymystä ja toimintakyvyn heikkenemistä, tutkitaan verinäytteestä laaja huume- ja lääkeaineseula (B -HuumLcT).
- § Kun epäillään huumeaineriippuvuutta, tutkitaan laaja huume- ja lääkeaineseula sekä veri- että virtsanäytteestä eli B -HuumLcT:n lisäksi myös U -HuumLcT.

Työpaikan huumeitutkimuksia (U -Huume-4 ja U -Huume-7) varten on oma erillinen ohjeensa.

Tutkimuspyynnöt ja tilaaminen

Huumeeseulontatutkimusten tarkempi sisältö on kuvattu ISLABin ohjekirjassa. Varmistetuille seuloille tulee sähköisen pyynnön lisäksi olla myös paperilähete (ks. Taulukko 1 ja ohjekirja). Läheteet löytyvät ISLABin internetistä: www.islab.fi -> Terveystieteellisen ammattilaiselle -> Näytteenotto -> Tutkimuksen valinta, tilaaminen ja läheteet -> Läheteet



Huumetestauksen valvottu näytteenotto

23.4.2020 10:47:00

Taulukko 1. ISLABissa yleisesti käytössä olevat huumetutkimukset, näytteenoton valvonta sekä tarvittavat läheteet, putket ja sinetit.

| Pyyntö | Näytteenoton valvonta | Sähköisen pyynnön lisäksi paperinen lähetelomake | 4 ml säilöntäaineeton virtsanäyteputki | 10 ml säilöntäaineeton virtsanäyteputki | 9 ml EDTA-putki | Sinetit |
|--|--|---|--|---|-----------------|---------|
| U -Huum-O (4221) | - | - | 1 kpl | 1 kpl | - | - |
| U -Huum-Ct (55023) | kyllä | Varmistettu huumeselonta U -Huum-Ct ja yksittäiset varmistustutkimukset (ISLAB 080) | 1 kpl | 3 kpl | - | 4 kpl |
| U -HuumTOF (50442) | kyllä | Laajat huumaus- ja lääkeainetutkimukset (ISLAB 081) | - | 2 kpl | - | 2 kpl |
| U -HuumLCt (21550) | kyllä | Laajat huumaus- ja lääkeainetutkimukset (ISLAB 081) | - | 2 kpl | - | 2 kpl |
| B -HuumLCt (50510) | - | Laajat huumaus- ja lääkeainetutkimukset (ISLAB 081) | - | - | 2 kpl | 2 kpl |
| U -Oksik-O (50204) U -Trama-O (4761) | - | - | - | 1 kpl | - | - |
| U -OksikCt (50389) U -TramaCt (4762) U -PregaCt (50417) ym. | kyllä | Varmistettu huumeselonta U -Huum-Ct ja yksittäiset varmistustutkimukset (ISLAB 080) | - | 2 kpl | - | 2 kpl |
| Me-Huum-O* | - | Laajat huumaus- ja lääkeainetutkimukset (ISLAB 081) | - | - | - | - |
| U -Huume4 U -Huume7 | Katso ohje <i>Työpaikan huumeselonta</i> | | | | | |

* mekonium-näytteet (lapsenpihka) ottaa pääasiassa vastasyntyneiden osaston henkilökunta (ulostenäytepurkkiin)



Huumetestauksen valvottu näytteenotto

23.4.2020 10:47:00

Tilat valvottua virtsanäytteenantoa varten

Virtsanäytteenottoon käytetään valvontaan soveltuvaa WC-tilaa. Näytteenoton valvoja valvoo näytteenannon lukuista, ikkunan läpi tai menee mukaan WC-tilaan (poikkeus työpaikan tai oppilaitosten seulonnat, jossa näytteenotto valvotaan testattavan intimitteettisuoja huomioiden).

Näytteenottovälineet

Näytteenottovälineitä voi tilata ISLABin laboratorioiden näytteiden lajittelutyöpisteistä:

| | |
|-------------|--|
| Kuopio: | Puijon laboratorion lajittelu puh 044-717 8746 Savotalon laboratorio puh 044-717 8807 |
| Joensuu: | Kemia puh 044-717 8889 |
| Mikkeli: | Toimisto puh 044-7178924 |
| Savonlinna: | Toimisto puh 044-717 8956 |
| Iisalmi: | Toimisto puh 044-7178831 |
| Varkaus: | Toimisto puh 044-7178836 |
| Pieksämäki: | Toimisto puh 044-7178979 |

Näytteenotto

1. Tarkasta testattavan henkilötiedot kuvallisesta kortista ja tulosta näyteputkitarrat. Merkitse henkilöllisyyden toteaminen pyynnön mukaiseen mahdolliseen läheteeseen. Mikäli testattavalla ei ole kuvallista dokumenttia, kysy henkilötunnus ja merkitse läheteeseen, että henkilöllisyyttä ei ole varmistettu.

§ Jos pyyntö on U -Huum-Ct, näytteenluovuttajalla pitää olla mukanaan *Varmistettu huume-seulonta U -Huum-Ct* -lähete (ISLAB 080). Myös yksittäisten varmistuspyyntöjen (Ct-loppuiset) yhteydessä käytetään tätä samaa lähetelomaketta ja näytteenotto valvotaan.

§ Jos pyyntö on U -HuumTOF, U -HuumLCt tai B -HuumLCt, näytteenluovuttajalla pitää olla mukanaan *Laajat huumeus- ja lääkeainetutkimukset* -lähete (ISLAB 081). Jos pyytäjänä on oppilaitos (rastitettu läheteeseen), läheteitä tulee olla kolme kappaletta.
2. Kerro testattavalle näytteenoton kulku ja sen eri vaiheet. Näin hänen on helpompi asennoitua testitilanteeseen.
3. Anna testattavan itse valita näytteenottoastiat (tarvittavat purkit ja putket). Tarkista testattavan kanssa niiden koskemattomuus ennen käyttöä.

Huumetestauksen valvottu näytteenotto

23.4.2020 10:47:00

VirtsanäytteenantoKaikki U-alkuiset pyynnöt **varmistuspyynnöt (-Ct ja TOF -loppuiset)**

1. Pyydä testattavaa jättämään päällysvaatteet, laukut, ym irtotavarat valvottuun tilaan. Ohjaa testattava näytteenanto-WC:hen, tarkista tilan kunto ja poista käsisäippua (jos mahdollista).
2. Pyydä testattavaa käärimään hihat ylös ja pesemään kätensä ilman saippuaa ja kuivaamaan ne kertakäyttöpyyhkeeseen. Pyydä testattavaa laskemaan housut nilkkoihin, jolloin mahdollisia piilotettuja "näytteitä" ei voi käyttää.
3. Anna testattavalle näytteenottoastia ja pyydä antamaan virtsanäyte
 - § vähintään 40 ml U -Huum-Ct
 - § vähintään 20 ml U -HuumTOF, U -HuumLct, yksittäiset Ct-tutkimukset
4. Valvo näytteenantoa niin, ettei näyteastiaan ole mahdollista lisätä mitään ylimääräistä.

Poikkeus: Mikäli pyytäjänä on oppilaitos (U -HuumLct), testattavan yksityisyyden suoja tulee varmistaa. Testattava luovuttaa virtsanäytteen WC-tilassa siten, että taataan yksilön intimitteettisuoja. Näytteenottajan tulee valvoa näytteenantoa, mutta hänelle ei saa olla suoraa katsekontaktia testattavaan.

5. Mikäli testattava ei saa annetuksi virtsanäytettä, hänelle annetaan lasillinen vettä noin puolen tunnin välein (kokonaismäärä ei saa ylittää litraa). Annettu vesimäärä merkitään läheteeseen. Normaalisti virtsanäyte pystytään saamaan 2-3 tunnin kuluttua.
6. Totea näytteen kelpoisuus heti näytteenoton jälkeen:



- § Tarkista virtsan lämpötila välittömästi (4 min sisällä) näytteenottoastian lämpötilaindikaattorista. Lämpötilatarraan ilmestyy vihreä "täppä", jonka on oltava välillä 32-38 °C, jotta se on hyväksyttävä. Kirjaa lämpötila läheteeseen.
- § Jos näytteen ulkonäkö ja väri poikkeaa normaalista, kirjaa asia läheteeseen.
- § Jos epäilet näytteen aitoutta tai näytteenottotilanteessa havaitset jotain normaalista poikkeavaa, pyydä uusi näyte ja/tai kirjaa asia läheteeseen.

Huumetestauksen valvottu näytteenotto

23.4.2020 10:47:00

7. Anna testattavan valita itse näyteputket ja pyydä toteamaan niiden koskemattomuus. Jaa virtsanäyte testattavan läsnä ollessa putkiin Taulukon 1 mukaisesti.

Verinäytteenotto

Mikäli pyyntö on B -HuumLCt

1. Näyte otetaan vakuuminäytteenottoneulalla täyttäen 2 x 9 ml EDTA-näyteputkea.
2. Kääntelee putkia ylösalaisin varovasti riittävän monta kertaa (7-8), jotta hyytymisenestoaine liukenee.

Näytteiden sinetöinti ja näytteenoton hyväksyminen

1. Sinetöi näyteastiat (virtsa- ja/tai veriputket) asiakkaan läsnä ollessa seuraavasti:
 - § Kiinnitä tunnistetarrat pystysuoraan näyteastioiden kylkiin.
 - § Kiinnitä sinetitarrat näyteputken korkin yli siten että sinetti osuu sekä putkeen että tunnistetarraan (ei pyyntötarran viivakoodin ja näytenuumeron päälle).



Mikäli näytteenantoa ei ole valvottu, ei putkiakaan sinetöidä!

- § Sinettiä ei saa enää irrottaa/asetella uudelleen. Mikäli sinetti menee huonosti, ota uusi putki ja sinetti potilaan läsnä ollessa.



Irrotetussa sinetissä näkyy "void" teksti.

2. Kun näytteet on sinetöity, ota allekirjoitukset läheteeseen
 - § Pyydä, että testattava lukee lähetelomakkeessa olevat tietonsa ja allekirjoituksellaan hyväksyy näytteenottomenettelyn ja kuittaa seuranneensa oman oikeusturvansa varmistamiseksi näytteen käsittelyn joka vaiheen.
 - § Näytteenoton valvoja kuittaa valvoneensa näytteenottotilanteen ja tarkastaneensa näytteen analysointikelpoisuuden omalla allekirjoituksellaan (muista merkitä myös nimenselvennös).
 - § Mikäli tutkittavalla on oppilaitoksen pyyntö (THL:n lähete), kaikki kolme lähetettä on täytettävä. Anna yksi kolmesta täytetystä läheteestä tutkittavalle mukaan ja toimita kaksi näytteen mukaan näytteet lähettävään laboratorioon.
3. Vie näyteastiat suoraan laboratorioon analysoitavaksi tai laita kylmään odottamaan kuljetusta.